

1. 0 UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, Naomba nimshukuru Mwenyezi Mungu kwa kunijalia afya njema na kuweza kusimama mbele ya ukumbi huu nikiwa mwenye afya njema kutoa maoni ya Kambi Rasmi ya Upinzani kwa Wizara hii ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji kuhusu makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka wa fedha 2016/17. Pia nikushukuru wewe Binafsi Mheshimiwa Spika kwa kunipa nafasi ya kuweza kutoa maoni haya.

Mheshimiwa Spika, Kwa heshima kubwa naomba kukishukuru chama changu kwa kuniamini na kunipatia nafasi ya kupeperusha bendera yake Jimbo la Moshi Vijijini na ndio sababu niko hapa. Aidha nimshukuru Mheshimiwa Freeman Mbowe (Mb) wa Hai na Kiongozi wa Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni (KRUB) kwa imani yake kubwa kwangu na kunipa jukumu la kuwa msemaji Mkuu wa Kambi Rasmi wa wizara hii nyeti ambayo imebeba dhana nzima ya awamu ya pili ya mpango wa maendeleo wa miaka mitano ya kujenga uchumi wa viwanda ili kuchochea mageuzi ya kiuchumi na maendeleo ya watu, ***(nurturing Industrialization for Economic Transformation and Human Development)***.

Mheshimiwa Spika, Niwashukuru sana wananchi wa Jimbo la Moshi vijijini kwa imani yao kwangu, na ninaahidi kwamba nitawawakilisha vizuri na kwa umakini mkubwa. Aidha, niwashukuru na kuwapongeza waheshimiwa wabunge wote hasa wajumbe wa Kamati ya Viwanda, Biashara na Mazingira kwa ushirikiano mzuri katika kuhakikisha Bunge linatimiza majukumu yake ya Kikatiba.

Mheshimiwa Spika, Mwisho lakini si kwa umuhimu ni kwa familia yangu ambayo imekuwa msaada mkubwa sana katika kutekeleza majukumu yangu.

1.1 UONGO WA SERIKALI KWA BUNGE –BAJETI IPI INAPITISHWA?

Mheshimiwa Spika, nakosa maneno sawia ya kueleza Bunge lako juu ya mambo ya ajabu ambayo serikali hii inayawasilisha kwenye Bunge lako hili kwani ukisoma vitabu na nyaraka za serikali wametuletea nyaraka tatu tofauti na zenye takwimu tofauti juu ya jambo hilo hilo kiasi kwamba huwezi jua kama hii ni serikali moja ama ni serikali tatu tofauti zimeandaa nyaraka husika au ndio tuseme ni ushahidi wa kukosekana kwa 'Instrument of power' kwa ajili ya utendaji kazi wa Mawaziri ndio maana kila mmoja anajifanyia mambo yake huko serikalini.

Mheshimiwa Spika, ukisoma kitabu cha fedha zilizopangwa kwa ajili ya miradi ya maendeleo 2016/2017 (**Volume 4**) utaona kuwa mradi wa kufufua kiwanda cha General tyre kasma (1210) zimetengwa **shilingi milioni 150** kwa ajili ya mradi huo. Ukisoma **randama** ya wizara ya viwanda na biashara General tyre kasma (1210) uk.148 imetengewa **shilingi 500 milioni** kwa ajili ya kufufua kiwanda hicho. Ila ukisoma mapendekezo ya **mpango wa Maendeleo** ambao ulitolewa na Wizara ya Fedha utaona kuwa General tyre kwa mwaka huu wa fedha zimetengwa **shilingi 2 Biloni** fedha za ndani kwa ajili ya kufufua kiwanda hiki.

Mpango wa Maendeleo sura ya nne uk. 38 'Mradi wa kufufua kiwanda cha General Tyre –Arusha', nanukuu **'katika mwaka 2016/17 zimetengwa shilingi bilioni 2 fedha**

za ndani kwa ajili ya ukarabati wa majengo na mitamboya kiwanda'

Mheshimiwa Spika, hali ni hiyo hiyo ukiutazama mradi wa Magadi soda –Bonde la Engaruka Arusha takwimu ziko tofauti na hazifanani na hii inaleta hofu hapa kuwa Bunge linapitisha nini haswa?, ukisoma randama uk .147 kasma (1122) zimetengwa **shilingi 1.7 Bilioni** kwa ajili ya mradi huu,lakini ukisoma mpango wa maendeleo 2016/17 uk.38 unasema zimetengwa **shilingi 700 milioni tu** kwa ajili ya mradi huu.

Mheshimiwa Spika, kwa mwenendo huu wa takwimu zisizofanana ambazo zote zinazungumzia mradi mmoja maana yake ni kuwa serikali hii imekosa Uratibu 'Coordination' na hivyo kila wizara kuja na vitu vyake na takwimu zake kama ilivyobainika hapo juu, hali hii italiwia vigumu Bunge kupitisha bajeti hii kwani kwenye kamati tulijadili miradi iliyokuwa kwenye randama na fedha zilizoombwa , Bunge lako lilishapitisha mpango wa maendeleo na viwango vya fedha zilizoombwa kwa ajili ya kutekeleza mpango , na leo tunajadili bajeti ya wizara na tutapitisha vifungu vilivyopo kwenye vitabu vya matumizi na kile cha Maendeleo yaani VOLUME 4.Mhe Spika,huu ni sawa na mchezo wa kuigiza.

Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, inataka kupata majibu ya kina kabla ya kupitishwa kwa bajeti hii ni Mhe Waziri wa fedha anafanya “uhuni” wa kiasi hiki kwa kulidanganya Bunge? Kwani wizara ya fedha ndio wanaotoa viwango vya mwisho vya malipo kwa matumizi ya kawaida na kwa

miradi ya maendeleo “ceilings”, Au ni waziri wa Viwanda ,Biashara na Uwekezaji?

Kambi Rasmi ya Upinzani inataka kuelewa takwimu zilizopitishwa na Kamati kwa miradi husika kwa makubaliano na Serikali inakuwaje zinakuwa tofauti na takwimu zinazopitishwa na Kamati ya Bunge zima? Hapa ndipo “uhuni na utapeli” wanaofanyiwa wabunge na Serikali yao. Aidha, Kambi Rasmi ya Upinzani inawaasa waheshimiwa wabunge kuwa makini kwa kuoanisha takwimu za fedha zilizopo kwenye Randama na zile zilizotengwa kwenye vitabu vinavyopitishwa na Kamati ya Bunge zima.

2.0 DIRA YA TAIFA 2025 NA KURUDI NYUMA KWA SEKTA YA VIWANDA, BIASHARA NA UWEKEZAJI

Mheshimiwa Spika; Mipango mbalimbali ya Serikali katika Sekta ya viwanda, biashara na uwekezaji inaongozwa na Dira ya Maendeleo ya Taifa (Development Vision 2025, dira ambayo inaelekea kufeli na kushindwa kwa kiwango kikubwa kutimiza malengo yaliyokusudiwa ifikapo mwaka 2025.

Kambi ya Upinzani Bungeni imeshaziona dalili za anguko la dira hiyo kwa kushindwa kabisa kubadilisha maisha ya Watanzania kutoka katika lindi kubwa la umasikini unaowazunguka.

Mheshimiwa Spika; Dira ya Maendeleo ya Taifa 2025 iliundwa mwaka 1995 na leo hii ninavyozungumza imetimiza miaka 21, imebakia miaka 9 tu kufika mwaka 2025 ambapo

Dira hiyo itakuwa imetimiza miaka 30 bila kuwepo hata kwa dalili za mageuzi makubwa ya kiviwanda hapa nchini.

Katika ukurasa wa pili wa kijitabu cha Dira ya Maendeleo ya Taifa mwaka 1995, dira hiyo ilisema wazi kuwa ifikapo mwaka 2025 Tanzania itakuwa imehama kutoka kuwa nchi iliyo nyuma kimaendeleo [least developed country] na kuwa nchi ya kipato cha kati yenye kiwango cha juu cha Maendeleo [high level of human development].

Mheshimiwa Spika; Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni inaitaka Serikali kulieleza bunge lako tukufu na Watanzania wote kwa ujumla; kuwa inatumia mbinu zipi ndani ya miaka mitano ijayo kufikia lengo la kuifanya Tanzania kuwa nchi yenye kipato cha kati?

Aidha, Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni inaitaka Serikali kueleza Watanzania ni kwa kiasi gani mikakati hiyo ya kuifanya nchi kuwa ya kipato cha kati itashughulika na Maendeleo ya watu na hayatakuwa Maendeleo ya vitu kama ilivyo hivi sasa ? Hali ilivyo sasa tunaona maendeleo ya Majengo ya wachache yasiyokuwa na uhusiano na uhalisia wa maisha ya watanzania zaidi ya asilimia 80 waishio vijijini katika ufukara wa kupindukia .

Mheshimiwa Spika; Inasikitisha sana kuwa wakati wa Uhuru¹ sekta ya viwanda ilichangia pato la Taifa kwa asilimia 9 lakini mwaka 2011 wakati Serikali ya CCM inatoa mafanikio ya miaka 50 ya Uhuru, mchango wa sekta ya viwanda katika pato la Taifa ulishuka mpaka kufikia asilimia 8.6. baada ya miaka 50 Iliyopewa CCM kuondoa umaskini

---

¹ Ukokotozi wa Ilani ya CHADEMA/UKAWA 2015, Ukurasa wa 43.

,ujinga na maradhi, badala yake takwimu zake yenyewe zinaonyesha kuwa hali ni mbaya zaidi!

Mheshimiwa Spika; Miaka mitano ijayo ya Mhe. Rais Magufuli inayotumia ilani ya Uchaguzi ya CCM ya mwaka 2015, haina jambo jipya katika Maendeleo ya Sekta ya Viwanda hapa nchini .

Ilani ya uchaguzi ya CCM ya mwaka 2015 inazungumzia Maendeleo ya sekta ya viwanda katika muktadha ule ule ulioshindwa kuzaa matunda kwa zaidi ya miaka 50 iliyopita. Ilani hiyo ya CCM inasema kuwa; *“Katika kipindi cha utekelezaji wa Ilani hii ya 2015–2020, Chama Cha Mapinduzi kitaielekeza Serikali kuweka nguvu kubwa katika kukamilisha utekelezaji wa Sera ya Maendeleo Endelevu ya Viwanda Awamu ya Tatu (2010–2020) ambayo malengo yake ni kuiwezesha Sekta ya Viwanda kuchangia katika kufikia malengo ya maendeleo ya muda mrefu kama ilivyoanishwa katika Dira ya Maendeleo ya Taifa 2025.”*

Mheshimiwa Spika; Dira ya Maendeleo ya Taifa 2025 ni dira isiyokuwa na mwelekeo wenye afya kwa Taifa letu hata katika hatua za utekelezaji imeendelea kusesitiza kuwa ifikapo mwaka 2025, uchumi wa Tanzania utakuwa umebadilishwa kutoka kwenye uzalishaji duni wa uchumi wa kilimo mpaka kufikia uchumi wa viwanda wa kati [semi-industrialized economy]

Kambi ya Upinzani Bungeni haioni suala hilo likitokea ifikapo mwaka 2025 kwa kuwa mipango ya Serikali ya CCM ni ile ile

na haijabadilika na haina mikakati mahususi ya kubadili hali hii.

Mheshimiwa Spika; Kambi ya Upinzani Bungeni inaishauri Serikali kufanya mapitio makubwa [comprehensive review] ya Dira ya Maendeleo ya Taifa, mipango na mikakati ya ukuzaji wa sekta ya viwanda, biashara na uwekezaji ili kuja na hatua muafakana za kulinusuru Taifa letu kutokupiga hatua na kurudi nyuma zaidi kama ilivyojitokeza ndani ya kipindi cha miaka 50 ya Uhuru wetu.

2.1 SEKTA YA VIWANDA HAPA NCHINI

Mheshimiwa Spika, Taarifa ya Waziri wa Fedha na Mpango inaonyesha kuwa mchango wa sekta ya viwanda katika pato la taifa kwa kipindi cha muongo mmoja uliopita ni wastani wa asilimia 7. Na kwa mujibu wa sensa ya viwanda ya mwaka 2013, inaonyesha kuwa Tanzania ina jumla ya viwanda 50,656 ambavyo vipo katika mikoa mbalimbali hapa nchini, wakati huo huo wizara ya viwanda, Biashara na uwekezaji inazungumzia viwanda/mashirika 119 tu ambavyo vilibinafsishwa na kati yake 74 vikiwa vinafanya kazi (vizima), 44 vinaendelea vizuri, 13 vinalegalega na 17 vimefungwa kabisa. Takwimu hizi zinaonesha ushahidi mwingine wa ukosefu wa uratibu ndani ya serikali. Wizara kwa kushirikiana na msajili wa Hazina inafanya upembuzi wa utendaji na mikataba ya viwanda/mashirika ili kufikia uamuzi wa kunyang'anya viwanda/mashirika yanayolegalega nakuwapa wawekezaji wenye uwezo. Hoja hapa ni lini kazi hii itakamilika? Aidha bila aibu taarifa ya wizara inasema kuwa baadhi ya viwanda vilivyo

binafsishtwa vilitumika kama dhamana kukopa benki na fedha hizo zilitumika kwa shughuli nyingine badala ya kuviendeleza, huu ni udhaifu kwa upande wa serikali.

Mheshimiwa Spika, Asilimia 96.5 ya viwanda vyote ambayo ni viwanda 48,887 ni viwanda vidogo vinavyoajiri wafanyakazi 1 hadi 9. Asilimia 3.5 ambayo ni viwanda 1,769 vinatoa ajira kuanzia watu 10 na kuendelea.

Mheshimiwa Spika, Takwimu hizi hazitoi matumaini ya uhakika ya kuingia katika uchumi wa viwanda kama inavyohubiriwa na serikali ya CCM. Sambamba na hayo ni kwamba Serikali inasema ina mkakati wa kuendeleza viwanda vikubwa na vidogo na vile vilivyobinafsishwa. Na taarifa hiyo inasema kuwa changamoto kubwa inayovikabili viwanda vilivyobinafsishwa ni pamoja na ukosefu wa mitaji, teknolojia ya uzalishaji kupitwa na wakati, malighafi isiyokuwa na uhakika, umeme na maji.

Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, inaona kwamba changamoto hizi bado zipo na zitaendelea kuwepo kwa kuwa serikali haina mkakati wowote maalumu wa kibajeti wa kuondoa changamoto hizi ila ni nyimbo zile zile (Business as usual).

2.2 SERA MBOVU AMBAZO HAZIANGALII MAENDELEO YA WATU KATIKA SEKTA YA VIWANDA, BIASHARA NA UWEKEZAJI

Mheshimiwa Spika; Ni wazi kuwa Serikali ya CCM imeshindwa kabisa kufanikisha azma ya Maendeleo ya watu wa Taifa hili, kwa kuwa Maendeleo kwa mujibu wa

nadharia na matendo ya Hayati Baba wa Taifa ni Maendeleo ya watu na sio Maendeleo ya vitu.

Mheshimiwa Spika; Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni imejiridhisha kuwa sera mbovu ya uagizaji wa bidhaa nje ya nchi ambao umekuwa ni holela usiojali maslahi ya Watanzania umeendelea kuua sekta ya viwanda hapa nchini.

Mheshimiwa Spika; Gazeti la Habari Leo linalomilikiwa na Serikali, katika toleo lake la mtandaoni lililotolewa tarehe 19 Agosti 2015, liliandika habari yenye kichwa kisemacho **“Bidhaa za nje zinavyoua sekta ya viwanda”** habari iliyoandikwa na mwandishi Sifa Lubasi² alimnukuu mmoja wa wamiliki wa viwanda vidogo hapa nchini Bwana, Ismail Manyana wa Kijiji cha Makutupa kata ya Lupeta wilaya ya Mpwapwa mkoani Dodoma.

Mheshimiwa Spika; Mmiliki huyo wa kiwanda cha Kukamua mafuta ya alizeti, Bwana, Ismail Manyana alinukuliwa akisema *“Serikali inatakiwa kuangalia soko la ndani na kuliimarisha na si kama ilivyo sasa, bidhaa tunazozalisha zinakosa masoko. Wazalishaji wa mafuta ya alizeti ni wengi hapa nchini lakini mchango wao umekuwa hauthaminiwi na badala yake serikali inaangalia zaidi kuagiza mafuta nje hali inayoua soko la ndani,”*

Mheshimiwa Spika;Kambi ya Upinzani Bungeni inapenda kuwataarifu Watanzania wote kwa ujumla kuwa kwa muda

---

² <http://habarileo.co.tz/index.php/makala/1023-bidhaa-za-nje-zinavyoua-sekta-ya-viwanda>

wa miaka 21 wa utekelezaji wa Dira hii ya kisanii badala ya kujielekeza katika Maendeleo ya watu , viongozi wa Serikali ya CCM wameishia katika kupiga dili za ukwapuaji wa fedha za umma zilizoligharimu taifa kama ilivyokuwa katika Kashfa ya wizi wa fedha za Rada, Kashfa ya ukwapuaji wa fedha za ESCROW, Kashfa ya Rais Mkapa kujiuzia Mgodi wa Kiwira ambao baadaye, baada ya Kelele nyingi zilizopigwa na Kambi ya Upinzani Bungeni mgodi huo ulirejeshwa Serikalini, Kashfa ya Lugumi na mkataba tata isiyozingatia masalahi ya watanzania n.k.

Mheshimiwa Spika; Kambi ya Upinzani Bungeni inaishauri Serikali kuwa, sasa ijielekeze katika mikakati ya kusuka upya taasisi zinazoshughulikia viwanda, biashara na uwekezaji ili kuziba kabisa mianya ya ukwapuaji wa fedha za umma ambazo zingeweza kutumika katika kuendeleza sekta ya viwanda endapo zisingekwapuliwa na wajanja wachache.

2.3 MAANDALIZI YA KUWA WACHUUZI WA KIMATAIFA

Mheshimiwa Spika,Kumbukumbu zinaonyesha kwamba Serikali inajitahidi kuhamasisha wananchi kufanya biashara, kwa kujenga sehemu kama vile machinga complex na sasa Mradi wa kituo cha kimataifa cha biashara na huduma kurasini kwa ajili ya bidhaa kutoka China kwa zaidi ya shilingi bilioni 64.19.

Mheshimiwa Spika,Ukweli ni kwamba shilingi bilioni 64.19 ni fedha nyingi na kwa mazingira ya kawaida kama fedha hizo zingewekezwa katika ujenzi wa kiwanda ni dhahiri kiwanda hicho kingekuwa kimeanza uzalishaji,mfano;

Kiwanda cha General tyre Arusha kwa mujibu wa menejimenti ya kiwanda hicho inahitaji sh. Bilioni 60 tu kuanza uzalishaji. Hili lingewezekana kama kweli Serikali imepania kuwa ya Viwanda, na inatoa uzito zaidi kwa viwanda vyake kuliko uchuuzi wa bidhaa za nje. Dhana ya mradi huu ambao unaongelewa ni kuwapunguzia wataanzania adha ya safari kwenda China kufuata bidhaa na badala yake wachina watakuwa wanaleta wenyewe hapa hapa.

Mheshimiwa Spika,Kwa mtazamo mpana ni kwamba sasa hivi nchi yetu ndio itakuwa inachuuza bidhaa za wachina na kuwa **mlango mkuu wa wachuuzi** kwa bidhaa za wachina kwa mataifa yanayotuzunguka, tunakuwa wachuuzi wa kimataifa.

Mheshimiwa Spika,Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inauliza hivi hiyo dhana ya viwanda kuwa ndio tegemeo kubwa kwa uchumi badala ya kilimo kwa tafsiri pana itafikiwa kweli kama awamu ya pili ya mpango wa maendeleo ya Taifa unavyohitaji?

2.4 UWEKEZAJI HAFIFU KATIKA SEKTA YA VIWANDA NCHINI

Mheshimiwa Spika;Sekta ya viwanda hapa nchini haifanyi vizuri ukilinganisha na nchi zilizoendelea kiviwanda duniani. Ripoti ya Maendeleo ya Viwanda Duniani ya mwaka 2016 (Industrial Development Report 2016) imeitaja nchi ya Tanzania kuwa nyuma kiviwanda .

Mheshimiwa Spika;Nchi zilizoendelea kiviwanda duniani kama vile Ujerumani, Japan na Marekani zinatajwa na ripoti

hiyo kuendelea kushika nafasi zao kutokana na kutunza maarifa na teknolojia ya juu kiviwanda ambayo ina rasilimali za kutosha na nishati toshelevu (*They did this by maintaining knowledge and high-tech industries that are resource efficient and energy efficient.*)

Uwekezaji katika msingi wa mageuzi ya viwanda unatajwa kuwa chanzo cha mafanikio ya nchi zilizoendelea kiviwanda duniani.

Mheshimiwa Spika; Hata hivyo; Kambi ya Upinzani bungeni imepitia Mpango wa Maendeleo wa Taifa kwa mwaka wa fedha 2016/17 kuhusu sekta ya viwanda, ambapo kwa ujumla Serikali imetenga jumla ya shilingi Bilioni 9.3 tu.

Mheshimiwa Spika; Kati ya Shilingi Bilioni 9.3, bilioni 6 zimetajwa kutengwa kwa ajili ya SIDO ambapo fedha hizo zitanufaisha mikoa minne tu (4) (ambayo ni Dar es Salaam, Mwanza, Morogoro na Mbeya) wakati nchi hii ikiwa na jumla ya mikoa 32. Aidha kiasi hicho cha Fedha hizo kitaishia kukarabati majengo ya SIDO na ujenzi wa majengo ya wajasiriamali bila kugusa kabisa mitaji ya wajasiriamali hao, teknolojia na mitambo. Kiasi ni kidogo sana ten asana kufanikisha mahubiri ya kuwa na uchumi wa viwanda 2025.

Mheshimiwa Spika; Kambi ya Upinzani Bungeni imebaini kuwa kauli ya Rais Mhe . Magufuli kuwa Tanzania itakuwa ni nchi ya viwanda, ni kauli ya mwendelezo wa sera za CCM kuwahadaa wananchi kwa kauli tamu ambazo hazina mikakati ya kuzitekeleza.

Mheshimiwa Spika; Kauli ya Tanzania ya Magufuli ya Viwanda imetoweka ghafla hata kabla Serikali ya Rais Magufuli haijamaliza muda wa mwaka mmoja madarakani kutokana na Serikali yake kushindwa kuwekeza vya kutosha katika Sekta ya viwanda vidogo vidogo (SIDO), ambayo ndiyo njia sahihi ya kwenda kwenye uchumi kamili wa viwanda (industrialized economy).

Mheshimiwa Spika; Mpango huo wa mwaka 2016/17 haujaweka bayana nia ya Serikali ya Kurejesha umiliki wa viwanda 33 vilivyobinafsishwa kwa wawekezaji na vikafa mikononi mwao na uzalishaji kusitishwa. Jambo la kushangaza ni kuwa hata Mpango wa Maendeleo ya Taifa kwa miaka 5 (National Five Year Development Plan 2016/17 – 2020/21) haujaweka bayana mkakati wa Serikali hii ya CCM kufufua viwanda hivyo kati ya viwanda 106 vilivyobinafishwa **(Tazama Kiambatanisho A)**

Mheshimiwa Spika; Kambi ya Upinzani Bungeni inaishauri Serikali kurejea upya mpango wake wa Maendeleo ya Taifa wa miaka 5 na mpango wa mwaka wa fedha 2016/17 na kueleza ni kwa namna gani Serikali itashiriki zoezi la kufufua viwanda 33 vilivyofia mikononi mwa wawekezaji waliomilikishwa viwanda hivyo kutokana na sera mbovu ya ubifsishaji iliyolenga kuua sekta ya viwanda badala ya kuiendeleza. Aidha, Kambi ya Upinzani Bungeni inaishauri Serikali kufanya mapitio upya ya uwekezaji uliofanyika katika msingi wa ujenzi wa viwanda hapa nchini ili kuja na hatua za makusudi katika Maendeleo ya sekta ya viwanda hapa nchini.

Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni, inapendekeza kuwa uwekezaji wa jumla ya shilingi Bilioni 9.3 katika Sekta ya viwanda ni mdogo na hautoshi. Tunashauri fedha zaidi zitengwe kwa ajili ya SIDO, katika mikoa yote iliyosalia ambayo haipo ndani ya mpango wa mwaka wa fedha 2016/17.

2.5 VIWANDA VYA MAZAO YA BIASHARA

Mheshimiwa Spika; Msingi wowote wa Maendeleo ya viwanda duniani unaangalia Maendeleo ya watu, hasa wakulima wa mazao ya chakula na biashara. Kwa muda mrefu wananchi wa Tanzania wanaolima mazao kama Korosho, Mpira, Pamba, Mchikichi, Katani, Kahawa, Mazao ya ufugaji, Samaki, Mbao, Misituni, alizeti n.k wameshindwa kuinua hali zao za maisha kutokana na sera ya uwezeshaji wa kimitaji na mazingira magumu ya biashara kuwabana katika uanzishwaji wa viwanda vidogo vidogo kama vile vya kukamua mafuta ya alizeti.

Mheshimiwa Spika; Mfano hai ni katika uzalishaji wa zao la korosho katika mikoa ya Lindi na Mtwara ambapo korosho ghafi husafirishwa nje ya nchi bila kubanguliwa kutokana na kutokuwepo kwa kiwanda au viwanda vya ubanguaji wa korosho ghafi katika mikoa hiyo na vile vilivyokuwa vimejengwa wakati wa Mwl.Nyerere vimebinafishwa kwa wachuuzi na sasa vimegeuka kuwa maghala. Uuaji wa viwanda hivyo umenyima Taifa ajira

Mheshimiwa Spika; Endapo korosho zingeuzwa nje ya nchi zikiwa zimebanguliwa thamani yake ingepanda na mauzo

yake nje ya nchi yangeweza kuwa mara mbili zaidi ya kiasi cha fedha zilizopatikana ndani ya mwaka 2015 pekee dola za Marekani milioni 267.2 ambazo ni sawa na Shilingi Bilioni 584.12

Zaidi ya asilimia 90 ya korosho ghafi hununuliwa na wamiliki wa makampuni ya ubanguaji kutoka India, na wao huzibangua na kuziua kwa bei kubwa zaidi katika masoko ya nchi za Marekani na Ulaya, jambo linalowatesa wakulima kutokana na kukosekana ushindani wa bei kwa kuwa nchi nyingine hazinunui korosho ghafi kwa wingi bali hununua korosho zilizobanguliwa, na hufanya ununuzi huo nchini India

Mheshimiwa Spika; Bodi ya Korosho imeshindwa kusimamia vyema zao la korosho. Kambi ya Upinzani Bungeni inaishauri Serikali kuivunja mara moja bodi hii ili kuunda bodi mpya itakayoweza kusimamia vema ubunifu na uwekezaji wa viwanda vya ubanguaji wa korosho katika ukanda wa Lindi, Mtwara na Pwani.

Mheshimiwa Spika; Pamoja na kuwa Ujenzi wa kiwanda cha kubangua korosho haujawekwa katika mpango wa Taifa wa miaka 5 wala mwaka wa fedha 2016/17, bado Kambi ya Upinzani Bungeni inaikumbusha Serikali kuwa iache tabia ya kuwahadaa wananchi na itimizie ahadi ya Ujenzi wa Kiwanda cha Kubangua Korosho iliyotolewa na Makamu wa Rais Mhe. Samia Suluhu Hassan aliyoitoa wakati wa kampeni za uchaguzi wilayani Mkuranga ambapo alinukuliwa na gazeti linalomilikiwa na Serikali, Habari leo lililochapwa tarehe 14 Septemba 2015, habari

iliyoandikwa na Halima Mlacha³ akisema kuwa “Tuchagulieni Dk Magufuli na wagombea ubunge na udiwani ili tulete maendeleo Mkuranga. Tumejipanga na tunaahidi kujenga kiwanda cha kubangua korosho hapa kwenu”

3.0 SEKTA YA BIASHARA NA MASOKO

3.1 Sekta ya Biashara

Mheshimiwa Spika; Mazingira ya kuanza biashara mpya hapa nchini ni magumu sana endapo mtu anaanzisha biashara ndani ya mfumo rasmi. Tanzania imeshika rekodi mbaya katika hatua za kuanzisha biashara mpya. Kwa mujibu wa Ripoti ya Benki ya Dunia iliyotolewa mwaka 2016 iitwayo “Doing Business 2016: Tanzania” Taifa letu limeshika nafasi ya 129 kati ya nchi 189 duniani katika uharaka wa kuanzisha biashara mpya.

Mheshimiwa Spika; Kwa mujibu wa matokeo ya Utafiti huo wa “Doing Business 2016: Tanzania” inagharimu siku 26.0 kuanza biashara mpya huku mfanyabiashara akitakiwa kuvuka vizingiti 9 ambazo ndizo hatua za utaratibu wa kuanzisha biashara. Jambo hili linaifanya nchi kukosa mapato mengi yatokanayo na kodi lakini pia linachochea biashara za magendo ambazo zinaongeza ukwepaji wa kodi.

Mheshimiwa Spika; Mwekezaji yoyote awe wa ndani au wa nje ya nchi kwa mujibu wa ripoti hiyo anapotaka kuingiza umeme ndani ya kiwanda chake, inagharimu muda wa siku

---

³ Ahadi ya Kujenga Kiwanda cha Korosho: <http://www.habarileo.co.tz/index.php/habari-za-kitaifa/1933-aahidi-kujenga-kiwanda-cha-korosho>

109, huku akitakiwa kupitia vizingiti 4 ili aweze kuwekewa umeme katika kiwanda chake. Haya ni mazingira magumu sana na yanaichelewesha nchi yetu kupiga hatua za Maendeleo katika sekta ya biashara.

Mheshimiwa Spika;Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni , inaishauri Serikali kuzingatia matokeo ya Utafiti huo wa Benki ya Dunia kwa kuamua kupitia upya utaratibu wa kuanzisha biashara mpya nchini na kuangalia pia taratibu zake za kuunganisha umeme kwenye viwanda vinavyoanzishwa hapa nchini.

3.2 Sekta ya Masoko

Mheshimiwa Spika; Kwa mujibu wa Ofisi ya Taifa ya Takwimu katika ripoti yake ya mwaka 2013 ya “Takwimu za Biashara ya Nje” (Foreign Trade Statistics), imebainika kuwa thamani ya biashara ya Tanzania katika soko la dunia ilifikia Shilingi Trilioni 28.12 na kuonesha dhahiri kuwa nchi yetu haifanyi vizuri sana katika urari wa biashara kutokana na uzalishaji hafifu unaochangiwa na sera mbovu za Serikali ya CCM katika kuchochea uzalishaji wa ndani. Urari wa biashara umefikia negative balance ya Shilingi Trilioni 11.68 yaani (negative Balance of Trade)

Mheshimiwa Spika; kwa kuwa Taifa letu halizalishi vya kutosha manunuzi ya bidhaa nje ya nchi (imports) ni makubwa zaidi ya mauzo ya bidhaa nje ya nchi (exports). Takwimu zinaonesha kuwa mauzo yetu ya bidhaa nje ya nchi yameshuka kwa asilimia 5.0 ambayo ni sawa na shilingi Trilioni 8.22 wakati uagizaji wa bidhaa nje ya nchi

ukiongezeka kwa asilimia 8.9 ambayo ni sawa na Shilingi Trilioni 19.90.

Mheshimiwa Spika; Sera mbovu za biashara zilizo asisiwa na Serikali hii ya CCM hazijaweza kumudu kuiondoa nchi katika hali mbaya kama hiyo. Nchi yetu imekuwa tegemezi na haizalishi vya kutosha kiasi cha kuagiza kutoka nje ya nchi hata chakula kama sukari, mchele, ngano na mahindi mazao ambayo yalipaswa kupatikana kwa wingi hapa nchini.

Mheshimiwa Spika; Kwa sasa Tanzania inanunua mchele kutoka katika mataifa ya China, India, Indonesia, Pakistan na Vietnam, wakati uzalishaji wa ndani ukiwa mdogo ambapo asilimia 18 ya familia zinazojihusisha na kilimo ndio hulima zao la mchele. Jiji la Dar es Salaam pekee hutumia asilimia 60 ya mchele unaozalishwa ndani wakati asilimia 30 huliwa na wakulima wenyewe na asilimia 10 inayobakia huingia katika soko la ndani hasa maeneo ya mikoani. Hii ni kwa mujibu wa ripoti ya Global Agricultural information Network iliyotolewa tarehe 21 Machi 2016 kama ilivyoandaliwa na Benjamin Mtaki na kuidhinishwa na Kate Snipes.

Mheshimiwa Spika; Ni aibu kubwa kwa nchi yetu kuagiza mchele kutoka mataifa mengine wakati tuna mito inayotiririka maji mwaka mzima, tuna ardhi kubwa yenye rutuba, na vijana wetu wana nguvu za uzalishaji ila Serikali haijatililia maanani aibu hii mbele ya uso wa ulimwengu. Taifa linashindwa kuzalisha ngano na badala yake thamani ya manunuzi ya ngano nje ya nchi yaani **“imports of wheat”**

yamefikia dola milioni 225 kwa mwaka kwa mujibu wa Global Agricultural information Network.

Mheshimiwa Spika; Ununuzi wa bidhaa nje ya nchi (imports) unachangia katika kuporomosha thamani ya Shilingi ya Tanzania kiasi cha kulifanya taifa letu kupoteza hazina yake ya fedha za kigeni na kuongezeka kwa pengo kubwa katika urari wa biashara. Thamani ya Shilingi ya Tanzania dhidi ya dola ya Marekani imeporomoka kutoka shilingi 1,754.7 Januari 2015 mpaka kufikia Shilingi 2,189.1 mwezi Februari 2016. Sababu zinazotajwa na Serikali kuchangia uporomokaji huo ni pamoja na kupungua kwa mauzo ya nje ya nchi. Hapa Serikali imeendelea kukiri udhaifu wake kuwa inashindwa kabisa kusimamia thamani ya Shilingi dhidi ya dola ya Marekani katika soko la dunia.

Mheshimiwa Spika, “nchi yoyote inayotaka kujitegemea kibajeti lazima iimarishwe na bidhaa zake zilizoongezewa thamani na kuuzwa nje ya nchi” hii ni kauli ya mtendaji mkuu wa TPSF

Mheshimiwa Spika; Kambi ya Upinzani Bungeni inaitaka Serikali hii ya CCM ichukue hatua za makusudi ili kuimarisha thamani ya Shilingi ya Tanzania dhidi ya Dola ya Marekani katika soko la Dunia na soko la ndani. Aidha tunaitaka Serikali ieleze mkakati wake wa kuongeza uzalishaji wa ndani hasa katika mazao ya chakula ambayo takwimu zinaonesha uzalishaji umeshuka sana.

3.4 BIASHARA YA MAZAO NA UNYONYAJI WA WAKULIMA NCHINI

Mheshimiwa Spika, Kwa upande wa kilimo kwa kipindi cha msimu wa kilimo wa mwaka 2013/2014 na 2015, wakulima wengi walilazimika kuuza mahindi yao kwa hasara kutokana na utaratibu uliotumika wa NFRA kuwatumia mawakala (wachuuzi) kwenda vijijini kununua mahindi kwa bei ndogo ya Sh 200 na wao kuiuzia serikali kwa Sh 500 hadi 550 kwa kilo.⁴

Aidha, ili wakulima waweze kulima ni dhahiri kuwa matumizi makubwa ya rasimali fedha na muda vinakuwa vimewekezwa, na pale ambapo Serikali inashindwa kupanga bei kulingana na hali halisi ya gharama zinazokuwa zimetumika ni hujuma ya dhahiri kwa wakulima (watanzania wa kawaida).

Mheshimiwa Spika, Tukumbuke kuwa mwaka 2009, Bunge la Jamhuri ya Muungano lilitunga sheria ya uanzishwaji wa *Sheria ya Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko*.⁵ Ambayo lengo kuu ilikuwa ni kuhakikisha Bodi hiyo inaweka bei elekezi kwa maana kwamba italazimika kununua mazao kwa bei ambayo wanunuzi wengine itawalazimu kuifuata, kinyume na hivyo bodi ndiyo itakayokuwa mnunuzi wa mazao ambayo hayakuundiwa bodi yake, mazao kama vile mahindi, maharage, mpunga, ulezi, ufuta, mbaazi n.k

---

⁴Gazeti la Habari Leo, Februari 3, 2016- Wakulima wa Mahindi "waililia" Serikali

⁵Sheria namba 19 ya 2009, Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko (The Cereals and Other Produce Act 2009)

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inauliza katika mazingira kama hayo, Sera na sheria za uwezeshaji zinawasaidia vipi watanzania katika kushiriki na kumiliki sekta mbalimbali za uchumi wa nchi yetu? Ni dhahiri kuwa serikali imeshindwa kuwasaidia Watanzania kuingia katika biashara kubwa kwa makusudi au kwa kukosa uwezo wa kujenga mazingira wezeshi kwa Watanzania kuwekeza na kuwa sehemu ya wamiliki wa uchumi wao.

4.0 UWEKEZAJI NA UWEZESHAJI

Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa Sera ya Uwezeshaji ya Taifa ya mwaka 2004 pamoja na sheria ya usimamizi wa sheria hiyo ya mwaka 2004 vililenga kuhakikisha kwamba watanzania waliowengi wanapata fursa ya kushiriki katika shughuli za kiuchumi kwenye sekta mbalimbali. Mataifa mengine yamefanya hivyo, mfano; Afrika Kusini mwaka 1994 baada ya kumalizika kwa Ubaguzi wa Rangi walianzisha sera ya kuwawezesha Waafrika wazawa **Kiuchumi (Broad-Based Black Economic Empowerment (B-BBEE))**.

Mheshimiwa Spika, Kwa upande wetu, Sheria na Sera za Uwezeshaji na Uwekezaji ni dhahiri vimeshindwa kukidhi matakwa tarajiwa, imebaki makabatini badala yake mawaziri wa CCM wamekuwa wakiwabeza watanzania wazawa kila walipojaribu kutafuta fursa za kuwekeza kwa kuwaita wachuuzi na huku wakiwasaidia wachuuzi wa kweli wa nje kwa wao wenyewe kunufaika na raslimali zetu. Mifano halisi ni ile iliyompata Dr Regnaldi Mengi alipojaribu kuinunua hoteli ya Kilimanjaro akaishia kuambiwa hana

uwezo wa kuiendesha baadaye alipojaribu kutafuta fursa ya kuwekeza kwenye vitalu vya gesi akaishia kuitwa mchuuzi na Waziri ambaye leo yupo katika serikali ya awamu ya tano. KRUB inasikitishwa na hali hii na inajiuliza kama mfanyabiashara aliyefanikiwa kama Dr Regnald Mengi anaweza kunyanyaswa hivyo, je Watanzania wa kawaida hufanywa je?

Mheshimiwa Spika, Serikali za CCM zimeshindwa kabisa kutumia ardhi na raslimali asilia za nchi yetu kama mtaji kwa watanzania katika ubia na wawekezaji wa nje.

Mheshimiwa Spika, Kwa kiasi kikubwa watanzania ambao walihamasishwa kujiunga pamoja na kuwa na nguvu ya pamoja katika kupata kandarasi za Serikali hasa katika sekta ya ujenzi, dhana hiyo imepelekea wazawa kufilisika au kufilisiwa na mabenki kwani walikopa ili kufanya kazi za Serikali. Hadi Machi, 2015 Deni la ndani ni shilingi trilioni 9.4 ambazo ni sawa na asilimia 26.8 ya Deni la Taifa. Kati ya hizo deni la makandarasi, Wazabuni mbalimbali na Watumishi wa Serikali lilifikia sh. trilioni 1.3.⁶

Mheshimiwa Spika, Katika hali kama hii ambapo Serikali baada ya kupatiwa huduma hailipi au kuwawezesha watanzania ili wabaki katika biashara na badala yake inawalizimisha kujiingiza katika madeni zaidi na mwishowe wanafilisika.

Mheshimiwa Spika, Mwaka jana Mhandisi aliyekuwa anamiliki kampuni ya ujenzi iliyokuwa inajenga barabara

---

⁶Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Uchumi, Viwanda na Biashara iliyowasilishwa Bungeni February 4, 2015

alijiua kutokana na Serikali kutokuilipa kwa wakati kampuni yake, Kambi ya Upinzani Bungeni inajiuliza katika hali kama hii ya kuwadidimiza wataanzania hicho kipato cha uchumi wa kati kinategemewa kuwanufaisha wakina nani? Kitafikiwa kwa hali kama hii?

4.1 TIC NA UWEKEZAJI WA KUSUASUA NCHINI

Mheshimiwa Spika, Hali ya uwekezaji nchini hairidhishi hata kidogo hii ni kutokana na marekebisho ya mara kwa mara ya sheria zinazosimamia vivutio vya uwekezaji, urasimu, rushwa, ukosefu wa uratibu n.k. TIC katika taarifa yake ya machi 2016 ya hali ya uwekezaji 2005 – 2015 inaonyesha kuwa miradi imepungua toka 211 mwaka 2005 mpaka kufikia 5 tu 2014, hali inayothibitisha ukweli huo.

Mheshimiwa Spika, Sababu nyingine zinatokana na utawala mbovu kama ucheleweshaji wa vibali mbalimbali vya kuwasaidia wawekezaji kuendeleza miradi yao, umeme usiokuwa wa uhakika, ubovu na urasimu wa usafirishaji na bandari ya Dar es salaam kuwa na urasimu uliokithiri, migogoro ya ardhi isiyotatuliwa, raslimali fedha zisizokidhi mahitaji ya TIC mfano 2013/14 kilipangiwa ruzuku (OC) ya sh. 700,000,000 lakini kilipewa sh. 350,000,000 tu ikilinganishwa na mahitaji halisi ya sh. Bilioni 3 mwaka huu 2016/17 hakikupewa hata senti moja, mlolongo wa kodi na ufanisi duni wa wakala wa serikali, bodi za mazao na riba kubwa zinazotozwa na taasisi za fedha .

5.0 HITIMISHO

Mheshimiwa Spika; Msimamo wa Kambi ya Upinzani Bungeni inayoongozwa na Ilani ya Uchaguzi ya CHADEMA/UKAWA iliyouzwa na Mgombea Urais wa CHADEMA/UKAWA Mhe. Edward Lowassa tuliwaahidi Watanzania kuwa katika kipindi cha miaka mitano yaani 2015 – 2020 naomba kunukuu tamko la Ilani, alisema kuwa⁷ **“Tutainua mchango huu wa sekta hii muhimu (ya viwanda) ufikie siyo chini ya asilimia kumi na tano (15%) katika miaka yetu mitano ya kwanza”**. Tutafanya hivyo kwa:

- 1) Kuimarisha sekta ya viwanda kuwa mhimili wa uchumi kwa uzalishaji wa bidhaa na ajira endelevu;
- 2) Kujenga viwanda vipya vya kusindika mazao ya kilimo, uvuvi na ufugaji;
- 3) kuingia mikataba ya kuleta teknolojia ya kutengeneza bidhaa badala ya kuleta bidhaa;
- 4) Kuhakikisha kuwa ndani ya miaka mitano asilimia (75%) ya mali ghafi zote za Tanzania zinasindikwa kabla ya kusafirishwa nje ili kuongeza mapato na ajira ya mamilioni ya vijana;
- 5) Kutoa kipaumbele na vishawishi maalum kwa viwanda vya kuendeleza kilimo. Kwa mfano, tutaendeleza viwanda vya mbolea kulingana na mahitaji ya taifa na uuzaji wa ziada ya bidhaa hiyo nje ya nchi; pili viwanda vya kutengeneza mbegu bora na madawa ya kilimo;
- 6) Hatutaruhusu uuzaji nje ya nchi wa korosho ambazo hazijabanguliwa na kuhakikisha kwamba asilimia mia moja ya korosho zote tunazozalisha (zaidi ya tani laki

---

⁷ ILANI YA CHADEMA/UKAWA Ukurasa wa 45.

mbili) zitabanguliwa hapa Tanzania na kuuzwa kwa walaji wa ndani na nje;

- 7) Hatutaruhusu uuzaji nje ya nchi ngozi ambazo hazijasindikwa na kuhakikisha kwamba zinaongezewa thamani ya kuziwezesha zizalishe bidhaa zote zinazotokana na ngozi;*
- 8) Kufufua na kuongeza viwanda vyetu vya nguo ili tuweze kusindika kiwango kitachofikia asilimia sabini na tano (75%) ya pamba inayozalishwa Tanzania.*
- 9) Kuimarisha na kukuza usindikaji wa mazao ya katani, kahawa, tumbaku na chai ili kuhakikisha ongezeko kubwa la thamani katika mazao haya na ongezeko kubwa la bidhaa zinazotokana na mazao haya.*
- 10) Kuanzisha Benki ya Ukuzaji wa Viwanda yenye riba nafuu. Ingawaje tatizo la ukosefu wa benki limesababishwa na uholela, udhaifu, ubadhirifu na ufisadi katika sera na usimamizi katika Serikali za CCM. Tulikuwa na benki ya maendeleo Vijijini (CRDB), NMB, NBC, THB n.k zote zimechuuzwa na sasa tunaanza tena tulikotoka.*

Mheshimiwa Spika, serikali za CCM kwa utamaduni wake wa kutaka kuonekana inafanya imekuwa ikijiwekea vipaumbele vingi na wasivyoweza kutekeleza kutokana na kujaribu kushika kila kitu na mwishowe kushindwa vyote. Tunataka utamaduni huu sasa ukome kwani unaliingizia taifa hasara kwa kutenga fedha kidogo kidogo kwenye miradi na hatimaye kushindwa kukamilisha miradi husika kwa wakati na huku gharama za miradi zikikua maradufu.

Fidia kwa maeneo ya EPZ na SEZ sasa ni shs bilioni 190.9 toka shs.bilioni 60 tathmini ilivyofanyika.

Mheshimiwa Spika, Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni inaamini kuwa msimamo huo ndio ulikuwa unatakiwa kupewa msukumo katika kipindi cha miaka mitano ijayo kuanzia sasa.

Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni, inasisitiza na kuendelea kuishauri Serikali kuwa bado inaweza kubadilisha mwelekeo wake kwa kuzingatia msimamo wa Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni kuhusu Maendeleo ya Sekta ya viwanda katika kipindi cha miaka mitano ijayo, kwani huo ndio mwelekeo sahihi katika kufikia azima ya kuwa na Tanzania yenye viwanda, kinyume na hapo ni sawa na kukimbiza upepo.

Mheshimiwa Spika, kamwe tusijiaminishe kuwa eti tunaweza kufikia taifa la viwanda kwa kutenga **shilingi bilioni 42.159 kwenye bajeti ya mwaka**, kama fedha za Maendeleo kwa ajili ya Wizara ya Viwanda, Biashara na uwekezaji takriban asilimia 0.3 ya fedha zote za maendeleo.

Mheshimiwa Spika, baada ya kusema hayo kwa niaba ya kambi ya upinzani naomba kuwasilisha.

.....
ANTHONY CALIST KOMU (MB)

MSEMAJI MKUU WA KAMBI RASMI YA UPINZANI BUNGENI
WIZARA YA VIWANDA, BIASHARA NA UWEKEZAJI

06.05.2016

KIAMBATANISHO A.

Orodha ya viwanda vilivyobinafsishwa na kushindwa kuendelea na uzalishaji kwa muda mrefu Nchini;

1. Central Maintenance Service Centre
2. Tanzania Bag Corporation Ltd-Moshi
3. Kisarawe Brick Manufacturers Ltd.
4. Mbeya Ceramics Company Ltd
5. Steel Rolling Mills
6. Tanganyika Packers Ltd- Shinyanga Meat Plat
7. Lupembe Tea Factory- Njombe
8. Mlingali Tea Estate
9. Ubungo Garments Limited
10. Tanzania China Friendship Textile Mills
11. Dakawa Rice Mill Complex
12. Poly sacks Company Ltd
13. LRT Motors Ltd
14. Moproco
15. Tanzania Shoe Company
16. Ilemela Fish Processing Plant
17. Nyanza Engineering Foundry Company Ltd
18. CDA Zuzu Factory
19. Aggregates Processing Plat
20. Vipe Vibrated Concrete Plant
21. Asphalt Plant
22. Kagera Regional Transport Company

- 23. Arusha Metal Industries
- 24. Mang'ula Mechanical and Machine Tools Ltd (MMMT)
- 25. Mwanza Tanneries Ltd
- 26. Morogoro Shoes Ltd
- 27. Morogoro Ceramics Ltd
- 28. Kilimanjaro Textile Mills Ltd
- 29. Express Tanzania Ltd
- 30. Zana za Kilimo Mbeya
- 31. Iringa RTC
- 32. Moshi Hand Tools Ltd